

Dr. Maria Montessori **Haar Filosofie van de Opvoeding**

Schema van Drs. M. M. Montessori jr.
(vertaald uit het Engels en toegelicht door Fred Kelpin. Aangevuld met een schema over de Hormische Theorie door Fred Kelpin.)

In de zeventiger jaren stelde Drs. Mario M. Montessori jr. een schema samen uit de boeken van zijn grootmoeder. Het schema was in het Engels geschreven. Toen in de jaren negentig de Theoriecursus zijn intrede deed als onderdeel van de nascholingscursussen voor het Montessoridiploma voor het basisonderwijs heb ik het schema vertaald in het Nederlands en opgenomen in de theorie reader van de Montessoricursussen

van de Fontys Pabo Eindhoven, waaraan ik toen als docent verbonden was.

Onder het schema worden enkele termen verklaard, deels met teksten uit primaire literatuur die ook voorkomen in de theorie reader van de Fontys Pabo Eindhoven. Deze teksten selecteerde ik samen met Ruud van Velthoven in de jaren tachtig, toen in APS verband gewerkt werd aan een Raamleerplan voor Montessori opleidingen. De teksten zijn in dit raamleerplan overigens niet terug te vinden omdat de opleiders tenslotte besloten dat het definiëren van begrippen met behulp van citaten niet de juiste weg was.

Voor schema zie bijlage 1.

Kijk op de Mens.

In deze kolom wordt het ontwikkelingsverloop van het opgroeiende kind weergegeven, zoals dat in het artikel Dr. Montessori en verbeeldingskracht op deze website beschreven wordt in het schema "De lijn van het Leven" Kortheidshalve verwijs ik hiernaar.

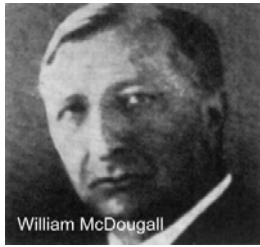
Ontwikkelingsverloop.

Duidelijk wordt dat ontwikkeling in de verschillende ontwikkelingsfasen steeds op dezelfde manier gestalte krijgt. Door het uitvoeren van activiteiten worden reeds verworven functies rijker en gedifferentieerder, terwijl tegelijkertijd de indrukken, die nodig zijn in een volgende fase van ontwikkeling, geabsorbeerd worden. Mettertijd zijn deze indrukken dan weer de basis voor nieuwe activiteiten, terwijl de daarop volgende fase wordt voorbereid.

Steeds worden zes jaren van ontwikkeling afgesloten met een **fase van integratie**, waarna aan een volgende begonnen kan worden.

Propensities; Horne; Nevels; Mnème; Gevoelige Perioden.

Propensities

Dr. Montessori ontleent het begrip propensities aan de Engels psycholoog William McDougall (1871 – 1938) Hij veronderstelde dat al onze gedachten en al ons gedrag een gevolg was van instincten, die vanaf de geboorte vastlagen maar die wel bijgesteld kunnen worden door leren en ervaringen. McDougall noemde in zijn boek "An Introduction to Social Psychology" (1908) een aantal instincten, waaronder: vlucht (bij gevaar), nieuwsgierigheid, vechtlust en voortplanting. Later breidde hij deze lijst uit met 8 andere instincten. Een lijst met deze propensities is te vinden op <http://www.psychologie.uni-heidelberg.de/ae/allg/lehre/motivat.pdf> (zoek naar propensities)

Horne.

Hieronder een paar citaten uit de boeken van Dr. Montessori, die het begrip verduidelijken.

"Een vitale kracht is werkzaam in het individu en leidt hem in zijn vooruitgang. Deze kracht is door Percy Nunn Horne genoemd."

[In de tekst volgt dan een noot:

Horne, deze term kan vergeleken worden met Bergsons 'Elan Vital', en met Freuds 'Libido'. Eerst door Nunn ingevoerd, werd de uitdrukking later overgenomen in de psychologie van Mc Dougall. An Outline of Psychology, London, 1923.]

"Zocht men iets in het bewuste zielenleven, vergelijkbaar met dit **Horne**, dan zou men er de wilskracht naast moeten stellen, hoewel er geringe overeenkomst is. De wilsfunctie is te beperkt en te zeer gebonden aan bewustzijn van het individu, terwijl de **Horne** eigen is aan het leven in het algemeen, aan een goddelijke kracht, die de verwekker is van alle evolutie. Deze vitale, evolutionaire kracht vindt zijn uitdrukking in het kind, door de wil tot het uitvoeren van handelingen. Deze wil kan door niets gebroken worden, dan door de dood."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 101 - 102

"Een andere vitale functie in de geest is de drang om een handeling af te maken. Het is een deel van wat wel het 'Elan Vital' genoemd wordt. De filosoof Bergson gaf deze naam aan de vitale drang, die elk levend wezen ertoe brengt om ervaringen op te doen teneinde daarvan de **Sporen** (engrammen) in het **Mnème** te kunnen opslaan. Deze kracht brengt kinderen in onze scholen ertoe om spontaan te werken, te volharden in de herhaling van dezelfde oefening, totdat ze ten volle bevredigd zijn."

"Soms wordt het wel de 'wil om te leven' genoemd, en waar het de mens betreft bij de bewuste geestelijke structuren ingedeeld, terwijl het bij andere levende wezens

als biologisch en onbewust te boek staat. Zeker is het Elan Vital in elke vorm van leven aanwezig en als het in het bewuste doordringt, wordt het de wil. De veel grotere, onbewuste vitale drang wordt door de psychologen de **Horme** genoemd; de betekenis ervan verhoudt zich zoals die van het geheugen zich verhoudt tot het **Mnème**. Mensen kunnen door de **Horme** tot actie gedwongen worden, zonder dat ze die bewust wensen."

"To Educate the Human Potential" pag. 21 (vertaald)

Nevels (Nebulae)

"De mens heeft als erfelijke eigenschap het vermogen van de spraak, maar door erfelijkheid wordt niet een bepaalde taal doorgegeven. Wat wordt er dan wel doorgegeven? Men zou hier een vergelijking kunnen maken met de **nebulae** (nevels) waaruit hemellichamen ontstaan. Deze **nebulae** zijn bijna niet substantiële massa's van etherische gassen, zonder samenhang, die toch langzaam een vaste vorm aannemen, en door deze gedaanteverwisseling sterren en planeten worden."

"Als we, in vergelijking hiermee, ons de erfelijkheid van taal voorstellen, dan zou die taal een onafhankelijke, stomme nevel zijn, zonder welke echter de ontwikkeling van taal überhaupt niet mogelijk zou zijn. **Nebulae** zijn mysterieuze potenties, vergelijkbaar met de genen in een zaadcel, die de macht hebben om toekomstige weefsels te geleiden, zodat daaruit complete en voor een bepaald doel geschikte organen kunnen ontstaan."

"The Formation of Man" pag. 81-82 (vertaald)

"Het kind is niet in afwachting van het ontwaken van iets als een kosmische herinnering van het gedrag van het ras, maar wel wacht het op het ontwaken in zichzelf van als door een nevel opdringende behoeften die, nog onbestemd in uiting, toch geladen zijn met potentiële energieën welke hem leiden zullen bij het incarneren van de menselijke gedragingen, die hij in zijn omgeving vindt. We noemen deze drang van binnenuit: **Nebulae**. Het ontwaken van deze nebulae komt overeen met wat bij de dieren het ontwaken van de instincten, het gedrag is. Wat gebeurt in de eerste levensdagen; deze dagen zullen in de toekomst voor de psychische hygiëne als de meest essentiële worden beschouwd."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 93-94

"Het kind vindt geen steun in een erfelijk gedragspatroon, maar is door zijn potentiële energieën instaat zijn karakteristieken tot ontwikkeling te brengen ten koste van zijn omgeving. Op dit plan brachten wij ons concept van de **nebulae** naar voren, waarmee wij een vergelijking maakten tussen de scheppende energie die het kind dringt tot het absorberen van de omgeving en de **nebulae** aan het uitspannel uit welke door achtereenvolgende processen hemellichamen ontstaan."

"Door de energieën van de **taalnebula** komt het kind tot het vermogen de klanken van de spreektaal te onderkennen van de andere geluiden en tonen die hij door

elkaar in de omgeving hoort, en door de **nebula** wordt hij eigenaar van zijn taal, die hij absorbeert als een raskenmerk."

"Het is duidelijk dat het kind dus geen vast erfelijk taalpatroon heeft; hij erft de potentialiteit om er een op te bouwen door een onbewust absorberingsproces...En dit geldt evenzeer voor alle geestelijke functies."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 98

De nebulae zijn geen afzonderlijke geestelijke krachten:

"Voor ons doet zich een geestelijk organisme voor als een dynamische eenheid, welke van structuur verandert door actieve ervaringen van de omgeving, en gedreven door een '**hormische**' energie, die in **nebulae** zijn differentiatie en zijn specifieke vormen vindt."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 99

Mnème / Engrammen

"Het kind heeft een andere relatie met de omgeving (dan de volwassene). Wij kunnen een milieu bewonderen; wij herinneren ons een omgeving, maar een kind **absorbeert** die, en maakt die tot **dezijne**. Hij herinnert zich niet wat hij zag, maar hij maakt deze dingen tot zijn eigen deel van zijn psyche. Hij **incarneert** in zichzelf de voorstellingen van de geziene en gehoorde dingen; in ons zouden ze geen verandering teweeg brengen; in het kind veroorzaken ze een transformatie."

Deze bijzondere vorm van vitaal geheugen dat niet werkzaam is om bewuste herinneringen vast te houden, maar om tot in de levenskern beelden te absorberen is door Sir Percy Nunn met een speciale naam gekenmerkt: hij noemde het **Mnème**

"Aan de Basis van het Leven" pag. 75

"Mensen die opgegroeid zijn in een bepaalde godsdienst, zullen die wanneer ze geestelijk dit geloof later verwerpen, zich in hun hart angstig, ongerust voelen. Deze dingen vormen deel van ons, zoals men in Europa zegt: zij zitten ons in het bloed. Al wat de persoonlijkheid vormt, gevoelens en gezindheden, dringen de persoonlijkheid binnen tijdens de vroege jeugd door die mysterieuze kracht, die de psycholoog het **Mnème** noemt."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 78

"Er zij psychologen in onze tijd die een onbewust geheugen aannemen, dat indrukken generaties lang vasthoudt en direct de karakteristieken van de soorten reproduceert. Ze hebben het de naam **Mnème** gegeven. Dit **Mnème** met zijn oneindig aantal gradaties, dringt door tot in de eigenlijke feiten van het leven en de eeuwigheid.

"Als we dit eenmaal weten is het niet moeilijk om in de geest van een vierjarig kind een fase van geestelijke ontwikkeling gewaar te worden, waarin het **mnème** op de drempel staat van het bewust geheugen, op het punt staat om erin op te gaan, maar zich nog juist manifesteert als het laatste spoor van een verschijnsel met zeer diepe wortels."

"The Formation of Man" pag. 36 (vertaald)

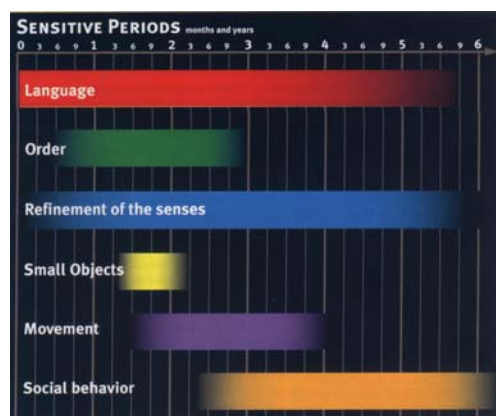
"Moderne psychologie neemt aan dat de onbewuste -of onderbewuste- geest zich alles herinnert, zodat geheugen .. een mysterie wordt dat nauwgezet bestudeerd moet worden, voordat het ons duidelijk wordt. Dit niet bewuste geheugen is zeer wendbaar en alles wordt erin vastgelegd, ofschoon we ons daarvan niet bewust zijn..."

Het zijn niet de ervaringen zelf, maar de sporen ervan, die achterblijven in het **nème**. Zij maken de geest krachtig en zijn bekend als **engrammen**. Het onbewuste zit vol met deze **engrammen**, die de intelligentie meer doen groeien dan het bewuste geheugen."

"To Educate the Human Potential "pag. 19 - 21 (vertaald)

Gevoelige perioden

De in het overzicht genoemde gevoelige perioden zijn dikgedrukt. Opmerkelijk is dat ze alleen bij het jonge kind genoemd worden. Na het zesde jaar niet meer. Dat is ook het geval in een overzicht in het boek "Montessori Read & Write, a parents guide to literacy for children" van de in Londen werkende AMI trainer Lynne Lawrence. Zij onderscheidt meer gevoelige perioden dan Drs. Mario Montessori jr. , maar al deze gevoeligheden vallen voor het zesde jaar. Twee dingen zijn opmerkelijk. Allereerst dat Drs. Montessori Beweging niet noemt, terwijl er in de oefeningen uit het dagelijks leven zoveel op dit gebied wordt aangeboden in de Casa dei Bambini. En dan die kleine voorwerpen en sociaal gedrag. Lawrence ontleent dat waarschijnlijk aan E.M. Standing die deze gevoeligheden noemt in hoofdstuk VII van "Maria Montessori, her Life and Work"

- Taal *
- Orde *
- Verfijning van de bewegingen *
- Kleine objecten
- Beweging *
- Sociaal gedrag

* worden ook door Drs. Montessori jr. genoemd.

Als er na het zesde jaar sprake is van intense activiteit van een kind of een groep kinderen, dan zou ik liever spreken van een **activiteitsgolf** dan van een **gevoelige periode**. Helemaal eenduidig is dit onderscheid overigens niet. In "De lijn van het Leven" onderscheidt Grazzini ook gevoeligheden voor middenbouw en bovenbouw. Maar ze verschillen van karakter met de daarvoor (door Lawrence) genoemde gevoelige perioden, omdat ze minder van voorbijgaande aard zijn. Dit soort van interpretatieverschillen konden ontstaan omdat Dr. Montessori zelf geen overzicht met gevoelige perioden beschreven heeft. Maar ze heeft ze in haar boeken wel gekarakteriseerd:

"..**gevoelige perioden**; deze betreffen een voorbijgaand optreden van activiteiten van het hele organisme, die het nieuwe wezen als gids dienen bij zijn intreden in de uitwendige omgeving. Dit werd aangetoond door de Nederlandse bioloog Hugo de Vries.

Op het gebied van het psychische hebben wij dergelijke processen gevonden, die ons overtuigd hebben, dat de natuur trouw blijft aan haar methodes.

...

Wat psychische functies betreft kan rijping alleen ontstaan door ervaringen met de omgeving, ervaringen die zeer verscheiden zijn al naar de stadia van ontwikkeling; **de horme** verandert van structuur tijdens het groeiproces, en zij manifesteert zich in het individu door een diepe belangstelling voor bepaalde handelingen die vele malen herhaald worden zonder dat het nut ervan duidelijk is, totdat hieruit onverwacht, en op explosieve wijze, een nieuwe functie tevoorschijn komt."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 114

" De Hollandse geleerde Hugo de Vries ontdekte het bestaan van **gevoelige perioden** in het leven van de dieren, maar wijzelf, in onze scholen en door observatie van kinderen in het gezin, ontdekten als eerste de **gevoelige perioden van het kinderleven**, en gaven er een opvoedkundig antwoord op. Deze perioden hangen samen met speciale gevoeligheden, die in schepsels gevonden worden tijdens hun ontwikkelingsproces. Ze zijn van voorbijgaande aard en hebben tot doel een bepaalde eigenschap te helpen verwerven. Als deze eigenschap eenmaal ontstaan is verdwijnt de erbij behorende gevoeligheid. Elke eigenschap wordt dus gevestigd door hulp van een impuls, van een voorbijgaande gevoeligheid die standhoudt gedurende een bepaalde periode van groei. ... "

"The Secret of Childhood" pag. 36-37 (vertaald)

"De Vries heeft deze dingen het eerst in de biologie bestudeerd. Ze zijn zeer duidelijk bij levende wezens die door middel van gedaanteverwisselingen tot volwassenheid komen, zoals bij insecten. Wij kunnen de vlinder en de rups als voorbeeld nemen. Zij voeden zich met zachte bladeren en toch legt de vlinder zijn eieren in de meest verborgen hoeken der takken dicht bij de stam van de boom. Wie zal de kleine

rupsen vandaar de weg wijzen naar de zachte bladeren, die aan het einde van de tak in het licht groeien? Nu is de rups gevoelig voor licht; licht trekt hem sterk aan; een onweerstaanbare stem roept hem, dwingt hem en de rups kruipt naar de plaats waar het licht het sterkst is tot hij uitgehongerd bij het uiteinde van de tak komt, tussen de jongste uitlopende blaadjes, die hem tot voedsel dienen, zodat hij geen honger meer hoeft te lijden.

Het is merkwaardig dat de rupsen, als zij het eerste levensstadium achter zich hebben en volledig gegroeid zijn, ander voedsel kunnen eten en hun gevoeligheid voor licht verloren hebben. Dit is in wetenschappelijke laboratoria bewezen, waar geen takken en bladeren zijn maar alleen de rups en het licht. De rups kruipt dan haastig naar elke lichtstreep die door een gat in de donkere doos doordringt, waarin het dier voor deze proef is opgesloten. Na een zekere tijd laten lichtstrepen hem geheel onverschillig, dan werkt dit instinct niet meer. De rups bewandelt andere wegen en zoekt andere levensvoorwaarden."

"Het Geheim van het Kinderleven" pag. 49 – 50

" Geestelijke ontwikkeling komt niet bij toeval tot stand *en vindt zijn oorsprong niet in prikkels vanuit de omgeving*; ontwikkeling wordt geleid door **voorbijgaande gevoeligheden, tijdelijke instincten**, die verbonden zijn met het verwerven van bepaalde eigenschappen. *Hoewel deze ontwikkeling plaatsvindt met behulp van de omgeving, heeft de omgeving geen vormende betekenis*. Er wordt door de omgeving slechts zorg gedragen voor de behoeften die het geestelijk leven heeft. Het is zoals het lichaam, dat door te eten en te ademen, zijn fysieke behoeften aan de omgeving onttrekt."

"The Secret of Childhood" pag. 38 vertaald

Gerichtheid van het ontwikkelingsverloop.

Drs. Montessori noemt het ontwikkelingsverloop van 0 – 6 jaar gericht op innerlijke opbouw; we zouden ook van functieontwikkeling kunnen spreken. De gevoelige perioden zijn hier nauw mee verbonden. Tussen 6 en 12 jaar richt de ontwikkeling zich op de buitenwereld. Uitspraken van Dr. Montessori als de wereld aan het kind geven en erop uit trekken (de natuur in) vallen hiermee samen. Tenslotte is de ontwikkeling maatschappijgericht. Dat blijkt uit de karakterisering 'sociale ervaring buiten het gezin', waarmee de ervaringen die in het Erdkinderheim worden opgedaan bedoeld worden.

Opvoeding als Hulp bij het Leven.

Voor elke ontwikkelingsfase is een omgeving nodig die het mogelijk maakt dat het kind zich zelfstandig, door productieve arbeid en naar eigen keuze, dingen eigen kan maken. Omdat steeds na zes jaar een niveau van intergratie bereikt wordt is er daarna een

anders ingerichte omgeving nodig. Tevens wordt de ruimte die de omgeving inneemt steeds groter. De baby en peuter heeft een voor hem ingerichte plek in huis nodig. Hoe die ingericht moet zijn wordt bij voorbeeld door Dr. Silvana Quattrocchi Montanaro beschreven in haar boek "Understanding the Human Being". Het belang van de eerste drie levensjaren is de ondertitel van het boek. Montanaro is psychiater in Rome en geeft voor de AMI de cursussen voor het Assistants to Infancy-diploma. (0 – 3 jaar)

" Een bed met voldoende ruimte om je te bewegen en dat je niet belemmert in je uitzicht is het eerste wat er komen moet om je willekeurig te kunnen bewegen. Het bed kan bestaan uit een gewoon matras dat op de grond ligt, of in een lage houten bak voorzien van wieltjes. Als je toekomstige ouders, die zich op de geboorte voorbereiden, zo'n soort bed aanraadt, dan zeggen ze meteen dat het kind eraf zal vallen. Na tientallen jaren van ervaring met zo'n bed kan ik mededelen dat dit nooit gebeurt en ook niet zal gebeuren als je direct vanaf het begin zo'n bed gebruikt. Dat is omdat het kind zich langzaam beweegt. Het zal nooit met z'n hele lichaam ineens de rand van het matras bereiken, want zodra het merkt dat er een deel van het lichaam geen steun van het matras meer ondervindt, dan trekt het zich terug op het midden van het matras." pag. 110 – 111 (vertaald)

Van het derde tot het zesde jaar is de Casa dei Bambini (het kinderkuis; de onderbouw) de meest geschikte omgeving voor het productief werken naar eigen keuze.

In "De Methode" heeft Dr. Montessori gedetailleerd beschreven hoe een lokaal in het Kinderhuis moet worden ingericht en hoe een tuin gebruikt moet worden voor zelfstandige productieve arbeid.

Opmerkelijk is dat Drs. Montessori tussen het zesde en het twaalfde jaar de Kosmische Opvoeding (en hij bedoelt dat in de zin zoals beschreven in Notes on Cosmic Education elders op deze website) de belangrijkste hulp vindt die bij de opvoeding geboden kan worden. Het schema ontstond dan ook in de jaren waarin met het stelselmatig bestuderen van Kosmische Opvoeding net een begin gemaakt was.

Het Erdkinderheim wordt o.m. beschreven in het twaalfde hoofdstuk van "Door het Kind naar een Nieuwe Wereld" , waar de bewoner van een Erdkinderheim "Landkind" genoemd wordt.

Oriëntatie op de Wereld.

We zien hier dat de belevingswereld van het kind zich tussen 0 en 18 jaar enorm uitbreidt. Tussen 6 en 12 jaar komt dit uiteraard door de invloed die de Kosmische Opvoeding uitoefent.

Gehanteerd materiaal.

Steeds moet de omgeving waarin het kind zijn persoonlijkheid vormt worden aangepast aan de ontwikkelingsbehoefte die passen bij de ontwikkelingsfase waarin hij verkeert. Het daarin aanwezige materiaal verandert na het eerste niveau van integratie van ontwikkelingsmateriaal in kosmisch materiaal. De voorbreide omgeving wordt dan aangevuld met de werkelijkheid buiten de school, zoals beschreven in hoofdstuk 5 van "From Childhood to Adolescence", waarin "Going Out" als opvoedingsprincipe aan de orde komt.

Samenvatting.

" Men wordt geboren met **horme** reeds organisch gerangschikt in de algemene structuur van de **absorberende psyche** met zijn onderscheidingen en specialisaties in **nebulae**. Deze structuur ondergaat tijdens de jeugd veranderingen, geleid door wat wij naar een term van Hugo de Vries noemen **gevoelige perioden**. Dus de **absorberende psyche**, de **nebulae** en de **gevoelige perioden** met hun werkwijzen behoren samen tot een structuur die erfelijk en karakteristiek is voor het menselijk geslacht. De verwezenlijking van hun functies is echter geheel afhankelijk van een vrije actie in de omgeving."

"Aan de Basis van het Leven" pag. 115

De Absorberende Geest

Voor schema zie bijlage 2.

Nu volgt een korte uitwijding over de werking van de **Absorberende Geest** aan de hand van een tekening, getiteld *De Hormische Theorie*, die ik een aantal jaren geleden maakte als samenvatting van wat daarover met name in "Aan de Basis van het Leven" en ook "Onderwijs en het Menselijk Potentieel" te lezen valt. Ik gebruikte de tekening als illustratie tijdens lessen over Montessori-theorie, die ik gaf aan de Fontys Pabo Eindhoven.

De cirkel geeft de menselijke geest weer. Een horizontale stippellijn verdeelt de cirkel in twee helften; het Onbewuste en het Bewuste. In het Onbewuste treffen we drie begrippen aan. De Absorberende Geest, de Horme en het Mnème. De Hormische Kracht in het onbewuste maakt dat het kind zich al op heel jonge leeftijd actief op zijn omgeving richt om indrukken in die omgeving op te doen. De pijlen die vanuit het onbewuste vanuit de cirkel naar buiten wijzen geven deze geestelijke activiteit aan. Het kind is hiermee in de persoonlijkheidstheorie van Montessori een agerend wezen. In de theorievorming opmerkelijk, omdat leertheorieën er in het algemeen van uit gaan, dat de mens tot actie komt als een reactie die prikkels uit de omgeving op hem uitoefenen. Dit maakt de mens tot een reagerend wezen in plaats van een agerend. Het onderkennen van het kind als agerend wezen is belangrijk, omdat hier het fundament gelegd wordt voor de opvatting dat het kind tot zelfopvoeding in staat is. Het is immers zijn aangeboren drang om uit de omgeving datgene op te nemen, dat voor zijn ontwikkeling op een bepaald moment belangrijk is.

De indrukken worden in het onbewuste opgenomen door de werking van de **Absorberende Geest**. De kracht van dit vermogen maakt het mogelijk om eindeloos veel indrukken op te slaan in een soort van onbewust geheugen, dat het **Mnème** genoemd wordt. De van buiten de cirkel naar binnen wijzende pijlen geven aan dat er indrukken uit de omgeving in het onbewuste worden opgenomen.

Er vindt nu een zekere ordening in het Onbewuste plaats. Indrukken van dezelfde soort, bij voorbeeld spraakklanken, klonteren bij elkaar en vormen een **Nebula of Nevel** van indrukken. Zo'n Nevel bevat de **sporen** van de indrukken, die **Engrammen** genoemd worden.

Het Bewuste

Het Bewuste heeft dezelfde structuur als het onbewuste. De verhouding kan in de hieronder volgende tabel worden weergegeven:

Absorberende Geest	Intelligentie
Horme	Wil
Mnème	Geheugen

De in het Onbewuste geabsorbeerde indrukken worden bewustzijnsinhouden door het uitvoeren van **activiteiten**. In de ontwikkeling van het kind zijn momenten herkenbaar, waarop het kind gevoelig is voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten die 'transport' van indrukken uit het Onbewuste naar Bewuste optimaal mogelijk maken. Dr. Montessori spreekt in dit verband van **Gevoelige Perioden**.

De Intelligentie

Bewuste indrukken worden in de **Intelligentie** bewaard. De Intelligentie heeft de mogelijkheid om deze indrukken te ordenen. Zoals de boeken in een boekenkast schrijft Dr. Montessori in 'Zelfopvoeding I' in een aan de Intelligentie gewijd hoofdstuk. Het aangeboren vermogen tot ordenen kan geoefend worden door het hanteren van het Montessorimateriaal. Dat dient hiermee een tweeledig doel. De onbewuste indruk wordt vanuit de nevels, waar al een zekere ordening heeft plaatsgevonden, door de activiteit die ermee kan worden verricht tot een bewuste indruk. En deze indrukken worden door de uitgevoerde activiteit tevens tot een geordend geheel van kennis. Ordening vindt plaats door **Classificatie** van indrukken, ze worden in soorten onderscheiden en duidelijk ingedeeld. Een voorbeeld: de kleurspoelen doen het eerst nog in nevelen gehulde begrip kleur gestalte krijgen en verdelen de kleuren in bij voorbeeld rood, geel en blauw. Deze indeling is de classificatie van de kleur. In 'De Methode' noemt Dr. Montessori die classificatie de voornaamste eigenschap van het zintuiglijke materiaal. Op die manier wordt de Intelligentie opvoedbaar. Want wie over een goed geordend en rijk gevulde 'kast' met begrippen beschikt kan deze begrippen gebruiken om ermee te redeneren.

Het **redeneringsvermogen** geeft weer de mogelijkheid om tot abstractie te komen. Wat in 'De Methode' beschreven wordt voor het zintuiglijk materiaal geldt voor al het materiaal.

Het hanteren van het Montessori materiaal is dus heel wat meer dan er jezelf iets mee leren. Het is een wezenlijke vorm van zelfopvoeding, met het **genormaliseerde kind** (een kind dat meester is over zijn gedrag) als opvoedingsdoel en opvoedingsresultaat. Productieve en vrij gekozen arbeid maakt Opvoeding tot Hulp bij het Leven, zoals Montessori schrijft in 'Door het Kind naar een Nieuwe Wereld'.

Tot slot nog enige citaten uit "Zelfopvoeding":

Intelligentie

"Wat is Intelligentie? Zonder ons nog eens te verdiepen in de definities, daarover door filosofen gegeven, kunnen wij overgaan tot de beschouwing van de som der reflexieve, associatieve of reproductieve werkzaamheden die de geest in staat stellen aan zijn opbouw te werken in verband met de omgeving"

pag. 177

"Vlug reageren op een prikkel, snel denkbeelden weten te associëren en een oordeel kunnen vormen is de meest naar voren tredende uiting van intelligentie. Deze vlugheid staat stellig in verband met het vermogen indrukken uit de omgeving in zich op te nemen, voorstellingen te verwerken en het innerlijk verwerkte weer tot uiting te brengen"

pag. 177

"Weten te onderscheiden, dat is het kenmerk van de intelligentie; *onderscheiden is ordenen* en tevens, in het leven, is het tot **scheppen** voorbereiden

pag. 180

In de opvatting van Dr. Montessori is intelligentie opvoerbaar:

"Dus zou men kunnen zeggen dat de ontwikkeling der intelligentie in de hand werken, gelijk staat met het helpen ordenen der beelden van het bewustzijn."

pag. 180

Dat ordenen gebeurt door de oefeningen met het zintuiglijk materiaal.

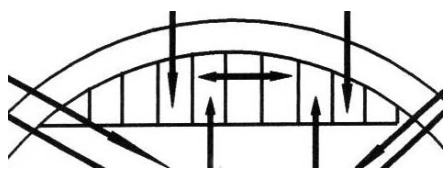
"Met onze zogenaamde **zintuiglijke oefeningen** stellen wij de kinderen in de mogelijkheid te leren *onderscheiden en in klassen in te delen.*"

pag. 181

"Daar ons nu geen andere mogelijkheid open staat om de dingen van elkaar te onderscheiden dan door middel hunner eigenschappen, brengt hun rangschikking een fundamentele ordening met zich mede, die alles in zich besluit. van nu af aan is de wereld niet langer een chaos voor het kind; zijn geest lijkt als het ware op die keuringgeordende boekenplanken van een bibliotheek of van een goedvoorzien museum; elk voorwerp is op zijn plaats in de groep waartoe het behoort. En zijn aanwinsten zullen niet meer ordeloos worden **opeengestapeld**, doch **op de juiste plek worden gezet**."

pag. 182

In het schema van de Hormische Theorie heb ik dit boekenplankenidee als volgt weergegeven:

De spelling van de citaten is aangepast aan de meest recente spellingsregels. Het taalgebruik is in tact gelaten.

Bronnen:

Dr. Maria Montessori:

"De Methode, de Ontdekking van het Kind"
Paul Brand, Bussum, 1973

"Zelfopvoeding, Methode voor het Lager Onderwijs"
Van Holkema en Warendorf, Amsterdam, 1934-2

"Door het Kind naar een Nieuwe Wereld"
Kinheim-Uitgeverij, Heiloo, 1953

"Aan de basis van het Leven, de absorberende geest"
Van Holkema en Warendorf, Amsterdam, zonder jaartal

"From Childhood to Adolescence, including Erdkinder and the functions of the University"
Schocken Books, New York, 1973

"The Secret of Childhood"
Bombay, Calcutta, Madras, New Delhi, 1973

"Het Geheim van het Kinderleven"
Van Holkema en Warendorf NV., Amsterdam 1937-2

"To Educate the Human Potential"
Kalakshetra Publications, Madras, 1973

"The Formation of Man"

The Theosophical Publishing House, Madras, 1971

Silvana Quattrocchi Montanaro

"Understanding the Human Being, The Importance of the First Three Years of Life"

Nienhuis Montessori USA, Mountain View CA, 1990

Lynne Lawrence

"Montessori Read & Write, a Parents' Guide to Literacy for Children"

New York, 1998

E.M. Standing

"Maria Montessori, her Life and Work"

Mentor Book from New American Library, New York, 1962

	Kijk op de mens	Ontwikkelingsverloop		Propensities; Horne; Nevels; Mnème; Gevoelige Perioden	Opvoeding als Hulp bij het Leven	Oriëntatie op de Wereld	Gehanteerd Materiaal	
0 – 3 jaar	geestelijk embryo	a. differentiatie en coördinatie van reeds tevoren gevormde functies door actieve beleving. b. globale oriëntatie op de volgende ontwikkelingsfase door passieve deelname en indirecte voorbereiding van nieuwe functies.	gericht op innerlijke opbouw	a. processen van separatie en individualiteit; ontwaken van intentionaliteit in de functies; gevoel voor orde b. absorberen (globale oriëntatie)	Zorg van ouders en kinderopvangcentra	de wereld in het algemeen en het individuele functioneren van de mens erin	Voorbereide omgeving ingericht	ontwikkelingsmateriaal
3 – 6 jaar	bouwer van de mens	a. idem b. idem		a. taal ; sensomotoriek b. absorberen (gedifferentieerd)	Casa dei Bambini (onderbouw)			

eerste niveau van integratie

6 – 9 jaar	verkenner	a. idem b. idem	gericht op de buitenwereld	a. oriëntatie op de wereld door eigen activiteit. b. kosmische oriëntatie door verbeelding.	Kosmische Opvoeding (middenbouw)	het universum en de plaats van de mens erin.	in overeenstemming met de behoeften van het kind	kosmisch materiaal
9 – 12 jaar	wetenschapper	a. idem b. idem		a. opbouwen van feitenkennis (ecologie) b. kosmische visie door inzicht in relaties en positie van de mens daarin.	Kosmische Opvoeding (bovenbouw)			

tweede niveau van integratie

12 – 15 jaar	organisator	a. idem b. idem	maatschappij gericht	a. sociale ervaring buiten het gezin b. sociale oriëntatie	Erdkinderheim	de maatschappij en de rol van de mens in de opbouw ervan (supra natura)	in elke afzonderlijke periode	Erdkinder
15 – 18 jaar	sociale participant	a. idem b. idem		a. studie en part time werk b. oriëntatie op beroepen				

derde niveau van integratie

De Hormische Theorie

